

Lp Rainer Vakra
Keskkonnaamet

03.03.2025 Nr 2/2025

Koopia:
Kliimaministeerium
Haljala Vallavalitsus
Riigimetsa Majandamise Keskus

Tere!

Pöördume Teie poole seoses **Oandu paisjärvega**, mille ajalugu ulatub rohkem 500 aasta tagusesse aega. Järve säilitamisel on oluline nii looduskaitseline, kogukondlik, kultuuriline, majanduslik kui ka ajalooline mõõde. Keskkonnaameti poole on pöördunud ka meie Haljala valla vallavanem, kes otsib samuti lahendust, et säilitada olemasolev ökosüsteem ning kultuuripärand.

Oandu paisule on välja antud tähtajatu keskkonnaluba nr. KL-513761 lisaklausliga: Oandu paisul tuleb tagada kalade läbipääs paisust üles- ja allavoolu.

07.01.2025 saatsime Oandu Paisjärve Seltsingu nimel kirja Keskkonnaametile, kus esitasime kaks küsimust:

1. Mille alusel ja millistele kaladele tuleb tagada läbipääs?
2. Kas on olemas mõjuanalüüs, mis puudutab kalade läbipääsu tagamist?

Keskkonnaameti poolt edastatud kirjas nr 14-3/25/268-2 ei ole paraku konkreetseid ja arusaadavaid vastuseid meie küsimustele. Kirjast järeldub, et puudub nii Oandu paisu kui olulise pärandkultuuri objekti kui ka paisjärve likvideerimise ning kalade läbipääsu tagamise mõjuanalüüs.

Vastuskirjas toodud selgitused on huvitavad, ent siiski jääb küsitavaks, kas need on kohaldatavad Altja jõel alates 16. sajandist eksisteerivale paisule ja/või paisjärvele.

Oma kirjas on Keskkonnaamet viidanud Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivile 2000/60/EÜ, 23. oktoober 2000, millega kehtestatakse ühenduse veepoliitika alane tegevusraamistik. Seltsingule jääb arusaamatuks, et miks sama direktiivi raames ei räägita Oandu paisjärvest ja sellest ülesvoolu jäävast osast, kus juba täna puudub piisav vee pealevool kalade ellujäämiseks.

On teada, et Altja jõge mõjutavad oluliselt koprad ning nende aktiivne tegevus, samas ei ole teada, et lõheliste kudemisala seisundi hindamisel oleks seiratud koprapaisude mõju. Kui koprapaisudel on võimalik vähimigi mõju, on uute uuringute teostamine, kus koprapaisude mõju on sisse arvatud, oluline. Seltsingul puudub teadmine, et sellist mõju on hinnatud.

Altja jõgi paisust mereni on Natura 2000 ala (mitte paisust ülespoole) ja seal on leitud ka siirdekalu. Samas on selles osas ajaloolistelt esinenud koprapaisud (ka RMK rajatud ja hooldatud koprarada) ja kalad üldjuhul ei pääsegi Oandu paisuni.

Keskkonnaamet rõhutab oma vastuskirjas Haljala Vallale (kiri DM-130526-2), et **Lahemaa Rahvusparki Kaitsekorralduskava** toob välja, et vastavalt Natura 2000 eesmärkidele tuleb elupaigatüüpi 3260 (jõed ja ojad) kuuluvaid veekogusid hoida looduslikus või looduslähedases seisundis, et tagada tingimused liigirikka ja väärtusliku elustiku säilimiseks. Seejuures on oluline, et veekogu kui elupaika kaitstakse koos lähiümbrusega. Seega on ka Keskkonnaamet mõistnud väärtusliku elustiku säilimist.

A. Järvalt uuringu „Oandu paisjärve kalastiku uuringud ja soovitused kalapüügi korrastamiseks“ (2011.a.) tulemuste alusel võib järeldada, et Oandu järve kalastikus esinevad meie järvedele kõige tüüpilisemad ja arvukamad kalaliigid särp ja ahven ning suurtest röövkaladest haug. Lisaks veel säinas ja karpkala. Samas on liikide arvuline vahekord tavalisest üpris erinev. Lepiskaladest on väga arvukas särp, mistõttu toidubaas röövkaladele on väga hea. Kuna Oandu paisjärves on kõrgemat taimestikku rohkesti, pidurdab see toidukonkurentsi eeliste tõttu fütoplanktoni vohamist, mistõttu on ka vee läbipaistvus eutroofse järve kohta küllalt hea.

Euroopa Loodusdirektiiv käsitleb ohustatud elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitsepõhimõtteid. Nii direktiivi II kui ka IV lisasse kuuluvate liikide puhul tuleb rakendada väga rangeid kaitsemeetmeid isegi väljaspool loodushoiualasid.

2024. aastal registreeriti loodusvaatluste käigus Oandu järve kaldal 4 kaitsealust nahkhiireliiki: *Eptesicus nilsonii* (põhja-nahkhiir), *Myotis daubentonii* (veelendlane), *Pipistrellus nathusii* (pargi-nahkhiir), *Pipistrellus pipistrellus* (kääbus-nahkhiir). Nad kuuluvad kõik EL loodusdirektiivi IV lisasse. Eesti looduskaitseaduse järgi kuuluvad need liigid II kaitsekategooriasse. Neist eriti veelendlaste elu ja toitumine on seotud järvega, kus nad madalal veepinna kohal lennates ning selle pinnalt putukaid noppides saaki püüavad. Samuti on veekogu kaldaalad eelistatud toitumispaiaks pargi-nahkhiirtele, ka kääbus-nahkhiirt on leitud rohkem veekogude äärest.

Lisaks on Oandu paisjärv elupaigaks III kaitsekategooria liikidele nagu tähnikvesilik (*Lissotriton vulgaris*) ja harilik kärnkonn (*Bufo bufo*), kellele järv on tähtsaks kudealaks.

Loodusvaatluse käigus kaardistatud liikide elupaigad on esitatud EELIS-esse kandmiseks.

Seltsing on oma pöördumistes korduvalt kirjeldanud Oandu paisu üle 500 aasta pikkust ajalugu (esmamainimine 1517.a.), paisjärve sotsiaalset mõju elukeskkonna ja tööhõive tagajana ning selle likvideerimise negatiivset mõju ökosüsteemidele.

Oandu veskitamm ja paisjärv on kujundanud kohalikku maastikku, eluviisi ja identiteeti põlvkondade kaupa. Selle olulisust ei saa alahinnata, sest just siin on kujunenud Oandu küla keskne identiteet ja kokkukuuluvustunne.

Eesti on 2021. aastal allkirjastanud Euroopa Nõukogu raamkonventsiooni (**Faro konventsioon**), mis tunnustab kogukondade õigust määratleda oma kultuuripärandit ning osaleda selle kaitsmises ja säilitamises. Oandu kogukond peab oluliseks, et see õigus ei jääks ainult sõnadeks, vaid et seda rakendataks ka praktikas, arvestades konventsiooni artikleid 4 (kultuuripärandiga seotud õigused ja kohustused ning artikkel 12 (juurdepääs kultuuripärandile ja demokraatlik osalemine).

Kahtlemata on tegemist kõrgendatud avaliku huvi objektiga (nii looduse kui pärandkultuuri seisukohast). 2021.aastal Keskkonnaministeeriumi poolt tellitud uuringus „Viru alamvesikonnas asuvate rändetakistuste aruanne (C.11) „ on seisukoht - ... *Oandu pais on muinsuskaitseliste eritingimustega ajaloolise kompleksi osa ja seetõttu on hinnatud teostatava lahenduse puudumise tõttu koondhindega 5. Koondhinnang ütleb, et kuna rändetee avamisel kolmandajärguliste objektide juures on väheoluline positiivne mõju kalastikule, siis investeringute nõudmine omanikelt või nende tegevuste riiklik toetamine enne esimese- ja teisejärguliste tähtsusega objektidel kalade läbipääsu tagamist ei ole otstarbekas.*

Arvestades eeltoodut ning kuna Veeseadus annab selge võimaluse, et kalade ligipääs ei pruugi olla alati täidetav, seda siinkohal soovimegi, et veelkord vaatate üle ning loobute paisu likvideerimise plaanidest ja nõuetest.

Väljavõte veeseadusest:

§ 174. Veekogu paisutamine

(4) Käesoleva paragrahvi lõikes 3 sätestatud kalade läbipääsu tagamise kohustuse täitmist võib Keskkonnaamet veeloaga leevendada või paisu omaniku nimetatud kohustuse täitmisest vabastada, arvestades kaaluka põhjuse olemasolu.

Sellega seoses palume läbi vaadata keskkonnaluba nr KL-513761 ja loobuda kalade läbipääsu nõudest nii, nagu on viidanud ka Haljala Vallavalitsus oma kirjas Keskkonnaametile 17.12 2024 nr 4-1/209-11.

Meie kogukond on mures, et teatud üksikute liikide tõendamata huvidele tuuakse ohvriks pika aja jooksul välja kujunenud ökosüsteem koos seal eksisteerivate liikidega.

Lisaks ei oleks meie meelest õige kulutada Euroopa Liidu maksumaksja raha projektile, mille eelnevad uuringud on perspektiivituks tunnistanud.

Lugupidamisega,

Oandu Paisjärve Seltsing